

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 68, GOD. IV, BEOGRAD, UTORAK, 7. APRIL 2009.

USKORO:
Antimemorandum-dum
Nova knjiga Betona

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ilić, Tomislav Marković, Saša Ćirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 21. aprila

MIXER

Piše: Lamija Begagić

UVOD U BiH

Tri školska časa

Sarajevo je glavni grad Republike Bosne i Hercegovine. Možeš li, natprosječni čitaocē iz gradske sredine, široke opće informiranosti i opće kulture, uočiti šta je u navedenoj rečenici pogrešno? Grad jeste. Uklješten među planine, uvijek hladan i nepredvidiv, razvučen kao juška, neplanski građen, a planski rušen, no, unatoč svemu, ipak grad. I takav razvučen, i takav neskladan, ima u sebi ambasade, lijepo i fasadirane, za razliku od mnogih sarajevskih kuća. Ambasade u kojima se brane granice Schengena, štiti dignitet Europske Unije i prosječnog Bosanca iznova podsjeća da ima pravo na slobodu kretanja samo gdje drugi hoće i samo kad drugi, uz jak garant trećih, dozvole. Sad kad smo dokazali da Sarajevo jeste grad i da Sarajevo sa svim tim ambasadama, konzulatima, predstavništvima i organima vlasti jeste i glavni, vratimo se našoj zamci. Šta Sarajevo nije? Sarajevo, zapravo, jeste sve navedeno, ali Bosna i Hercegovina nešto nije. Bosna i Hercegovina nije republika. Je li monarhija? Nije, iako ima Visokog Predstavnik koji nema žezlo i krunu, ali ima bonske ovlasti kojima maše sa sigurne visine prijestola. Je li autokracija? Nije, mada polovicom države suvereno vlada renesansni čovjek: i premijer, i revolucionar, i zabavljač, i graditelj monumentalnih zdanja što su sama sebi svrha, i narodni pjevač, ukoliko čovjek toliko samozaljubljen da je svoje ime utkao čak i u ime stranke. Je li teokracija? Nije, premda vrhovni vjerski poglavar jedne od tri vjerske zajednice u najtiražnijim dnevnim novinama svakodnevno za svoje stado bira travu koju danas imaju da pasu, uvijek zeleniju od jučerašnje.

Šta je onda kog vruga (umjesto riječi vrug, ostavlja ti se, natprosječni čitaocē iz gradske sredine, na volju da umetneš koju drugu riječ) ta Bosna i Hercegovina?

Potpisnica ovih redova, državljanstvom Bosanka, ubjedenjem Šveđanka, nažalost, nema odgovor na tvoje pitanje. Pjesnik Mak Dizdar na slično je pitanje odgovorio stihovima *Bosna, da prostiš, jedna zemlja imade, i hladna, i gladna, i posna, i bosa, i k tomu još, da prostiš, prkosna od sna*. Stihovi, za razliku od mnogih drugih pisanih dokumenata, daju sebi za pravo da budu potpuno netačni. Kada ih učenici analiziraju, ne bi se trebali obazirati na njihovu tačnost, već bi u njima trebali primijetiti bogatsvo poetske imaginacije, lijep jezik i izbrušen stil. Osim ako se radi o stihovima iz nedodirljive rodoljubive ili patriotske poezije. Zavirimo na trenutak u neku učionicu i analizirajmo citiranu pjesmu Maka Dizdara *Zapisa o zemlji*.

BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Učiteljica: Kakva je Bosna u stihovima Maka Dizdara?

Učenik: Tužna.

Učiteljica: Zašto to kažeš?

Učenik: Ne kažem ja. Kaže pjesnik. Naravno da je tužna kad je gladna, hladna i bosa.

Učiteljica: Da, ali šta nam pjesnik time poručuje?

Učenik: Da je siromašna.

Učiteljica: Ne baš.

Učenik: Da je religiozna?

Učiteljica: Kako to misliš, kako Bosna može biti religiozna?

Učenik: Pjesnik kaže da je posna. Poste samo vjernici.

Učiteljica: Postan nije onaj koji posti.

Učenik: Već?

Učiteljica: Hrana koja se smije jesti kad se posti.

Učenik: Kad se posti, onda se ne jede.

Učiteljica: Nije to tema ovog časa. Kakva je, na kraju, Bosna?

Učenik: Prkosna.

Učiteljica: Bravo. Kakav je neko kad je prkosan?

Učenik: Nezgoda.

Učiteljica: Zašto tako misliš?

Učenik: Jer nije dobro raditi nešto samo jer neko drugi želi da baš to ne uradimo.

Učiteljica: Nije. Ali nekad jeste.

Učenik: Kada?

Učiteljica: Kada smo povrijeđeni i ugroženi.

Učenik: Je li Bosna ugrožena?

Učiteljica: Sada nije. Ali, bila je.

Učenik: Zašto?

Učiteljica: Drugi su je htjeli osvojiti.

Učenik: Zašto?

Učiteljica: Jer je lijepa.

Učenik: Kako kad je bosa i hladna i gladna?

Učiteljica: Nije. Pjesnik je to rekao preneseno.

Učenik: Šta znači preneseno?

MIXER

Lamija Begagić: Uvod u BiH

CEMENT

Dejan Ognjanović: U zoni mrtvih

ŠTRAFTA

Pavle Levi: Kapo iz Omarske

VREME SMRTI I RAZONODE

Predrag Lucić: Prvi put s NATO-om na jutrenje

BULEVAR ZVEZDA

SMILJANIĆ, Radimir

BLOK BR. V

Processor Opačić: Veče bez Jakija

Foto: Beta

Učiteljica: To nije tema današnjeg časa.

Učenik: I druge su zemlje ljepše.

Učiteljica: Jesu, ali nisu prkosne.

Učenik: Jesu li Bosnu htjeli osvojiti jer je prkosna?

Učiteljica: Ne, nego je nisu osvojili jer je prkosna.

Učenik: Je li Bosna sretna što je nisu osvojili?

Učiteljica: Jeste.

Učenik: Zašto je onda i dalje hladna i gladna i bosa?

Učiteljica: Neće još dugo. Bit će bolje.

Učenik: Je li Bosna psokva?

Učiteljica: Pobogu, nije!

Učenik: Zašto se onda pjesnik izvinjava kad joj ime pomene?

Učiteljica: Kako to misliš?

Učenik: Zašto kaže „da prostiš„?

Učiteljica: Jer je to njegovo lirsko izražajno sredstvo.

Učenik: Kakvo sredstvo?!

Učiteljica: E, to nije tema današnje priče. Zvonilo je.

Potpisnica ovih redova, Bosanka po državljanstvu, književnica po ubjedenju, ne može da ne primijeti kako od *Zapisa o zemlji* na-

stane zapiš po literaturi. O zemlji u kojoj je prkos važniji od ogrjeva, hrane i kaputa, u kojoj je bildanje nacije važnije od čitanja poezije, vrijedi napisati tek jedan stih, skraćenu verziju Makove pjesme: *Bosna, da prostiš!*

Probajmo ispočetka.

Sarajevo je glavni grad Bosne i Hercegovine, ma šta ta Bosna i Hercegovina (službena skraćena je BiH, neslužbena PIH) bila. Ovdje je već red da, budući u funkciji autorice novinskog teksta, a ne književnice, ubacim ponešto faktografije: Dejtonskim mirovnim sporazumom zaustavljen je rat u BiH, a zemlja je dobila ustav koji je dijeli na dva entiteta - Republiku Srpsku i Federaciju Bosne i Hercegovine, dok potonju dijeli na deset kantona ili županija. Državno uređenje je specifično i u ovom obliku još neviđeno u svijetu. Prilikom uspostavljanja kantonalnog ustroja polovice zemlje, političari, državnici i lideri povlačili su smjele paralele sa unutrašnjim uređenjem Švicarske. Zavirimo opet u našu učionicu gdje su učenici spakovali čitanku, ostavili Maka Dizdara da počiva kao stećak, kako je i zaslužio, te izvadili *Maju okolinu*.

MOJA OKOLINA

Učiteljica: Gdje se nalazi Švicarska?
Učenik: U Europi.
Učiteljica: Iz čega se ona sastoji?
Učenik: Iz kantona.
Učiteljica: Bravo. Kao i naša zemlja. Koliko kantona ima naša domovina?
Učenik: Deset.
Učiteljica: Odlično. Možeš li ih nabrojati?
Učenik: Ali, učiteljice, danas radimo Švicarsku.
Učiteljica: Da, ali ponavljanje je majka znanja.
Učenik: Sarajevski, Zeničko-dobojski, Srednjobosanski, Tuzlanski, Bosansko-podrinjski, Posavski, Zapadnohercegovački, Hercegovačko-neretvanski, Unsko-sanski i Livanjski.
Učiteljica: Odlično. Dakle, Švicarska. Švicarska za razliku od Bosne i Hercegovine, ima dvadeset i šest kantona.
Učenik: Možete li ih nabrojati?
Učiteljica: Ne.
Učenik: Zašto?
Učiteljica: Jer nije važno. Ne možemo znati sve o svakoj zemlji.
Učenik: Zašto moramo znati da ih je dvadeset i šest ako ne znamo koji su?
Učiteljica: Da bismo uporedili Bosnu sa Švicarskom. Ona je također Federacija, a i Bosna ima Federaciju.
Učenik: Ima li Švicarska Republiku Srpsku?
Učiteljica: Naravno da nema.
Učenik: A ima li Brčko?
Učiteljica: Nema.
Učenik: Ima li tri člana predsjedništva?
Učiteljica: Nema.
Učenik: Ima li Visokog Predstavnika?

Učiteljica: Nema. Ali ne pričamo sada o Bosni i Hercegovini. Pričamo o Švicarskoj, maloj europskoj zemlji koja, kao i Bosna i Hercegovina, nije u Europskoj Uniji.
Učenik: Zašto?
Učiteljica: Jer ne želi, nije ni u Uniji sve sjajno.
Učenik: Želi li Bosna u Uniju?
Učiteljica: Želi.
Učenik: Zašto ako nije sve sjajno?
Učiteljica: E, Europska Unija nije tema današnje priče. Zvonilo je.

Ko zna bi li mladi Bosanci, da nije zvono označilo kraj priče o Švicarskoj, saznali kako je prosječan životni vijek u toj zemlji 80 godina, ko zna bi li bili bogatiji za informaciju da je pismenost 100%...

Da je bilo više vremena, načinila bi se, možda, još koja usporedba, recimo ona o jezicima, jer i Švicarska, kao i BiH, ima više od jednog službenog jezika. Sa pismima je stvar drugačija: dok u Švicarskoj svi pišu samo latinicom, u Bosni i Hercegovini pišu na tri načina: latinicom, ćirilicom i palcem.

* * *

Ponavljanje je majka znanja. Ponavljanje grešaka, pak, nije znanje, nego glupost. Stara izreka kaže da nije lud ko je lud, već ko dva puta nogom udari u isti prag. Nije lud ko je dopustio da mu postave zidove, već ko četrnaest godina udara glavom u isti zid, a ne shvata da je zid jači od glave, ali slabiji od onoga što je u glavi. Mi ćemo, ipak, da ne budemo najgori od sve djece, ponoviti naučeno. Sarajevo jeste glavni

grad, zemlja jeste Bosna i Hercegovina, nije republika, ni kraljevina, ni teokracija, već je nešto četvrto, u tom obliku dosad neviđeno: puki zbir dvije cjeline, komplikovano uređene, u kojoj je broj birokrata i činovnika obrnuto proporcionalan učinku birokratskog aparata. Naroda su tri, sva tri konstitutivna, jezika su tri, sva tri službena, člana predsjedništva su tri, sva tri za nemarivih ovlasti, pisma su dva, entiteta su dva, distrikt je jedan. Za kraj, kad smo već urolili u svijet brojki, trznimo iz sna naše đake koji još od prošlog časa pjevuše Dinu Merlinu i hit *Moj je život Švicarska, skoro pa savršen...*

MATEMATIKA

Učiteljica: Mama je išla u novi tržni centar. Koliko je potrošila ako je na odjelu kozmetike potrošila 150KM, na odjelu mesa i mesnih prerađevina 40KM, u butiku 200KM, a u prodavnici računarske opreme 400KM?
Učenik: Tri plate!

Nije lud ko je dopustio da mu postave zidove, već ko četrnaest godina udara glavom u isti zid, a ne shvata da je zid jači od glave, ali slabiji od onoga što je u glavi.

U glavi je mozak, mozak služi da mislimo. I baš je razum taj koji bi nam trebao reći da je historija prošlost, a matematika sadašnjost. I razum je taj

koji me prodornim piskom u trenutku završavanja ovog teksta upozorio na iznenadno kolektivno *mi* koje je nepozvano ušlo u tekst. Iz množine, vraćam se u sigurnost jednine iz koje jedino možeš govoriti bez kovitlaca strasti. Iz svoje jednine, potpisnica ovih redova, Bosanka po državljanstvu, hedonista po ubjeđenju, pozdravlja tebe, natprosječni čitače iz gradske sredine, u želji da nadolazeće lijepe dane proljeća i ljeta provedeš i u Bosni i Hercegovini, sada kada o njoj znaš više. Enjoy Bosnia!

A tragajući za svojim idealnim odmorom, potpisnica razmatra Hrvatsku, Crnu Goru ili bratske islamske zemlje u kojima je sloboda kretanja stvarno njeno pravo, a ne tek mrtvo slovo na papiru. U potrazi za najboljim mjestom za pročitati nagomilane knjige, što je svrha ljetovanja, autorica ispisuje svoju svakidašnju jadikovku koja, za razliku od Tinove, ima ovakav kraj:

Jer mi je mučno biti Bošnjak, jesti suh hljeb i češnjak, (Kada bih mogla biti došljak,

kada bih mogla biti drugdje), No, mučno je, najmučnije, bez vize ne moć' stići nigdje ■

CEMENT

Piše: Dejan Ognjanović

U ZEMLJI MRTVIH ZOMBI JE PREDSEDNIK

Zona mrtvih, režija: Milan Konjević i Milan Todorović

Srbija, bliska budućnost.

Naša vojska izvodi zajedničke vežbe sa NATO-om. Bivši CIA agenti pomažu našoj policiji (i vole da jedu sarmu). Predsednik zemlje je duboko zabrinut za pravdu i istinu - dakle, pozitivac.

Gde to ima? Na filmu, naravno. Prvom srpskom zombi filmu.

Neke stvari, ipak, ni filmska fikcija ne može da izmeni: Pančevo je i dalje (tako bar kažu) najzagađeniji grad u Evropi, Zastavin „Jugo“ je idealan horor-auto da otkáže kad je najpotrebniji, a Srbija je još uvek zemlja zombija i mutnih špekulacija u vrhu vlasti.

Srbija - *Zona mrtvih*. Tako bar sledi iz naslova koji potpisuju Milan Konjević i Milan Todorović.

Istina, Srbija je jedna od retkih zemalja u svetu u kojima bi na najprestižnijem međunarodnom filmskom festivalu kakav je FEST premijeru moglo da ima nešto što bi svuda drugde išlo direktno na DVD.

Moguće je samo jedno objašnjenje: isplati se praviti film koji ide niz dlaku establišmentu. Dok su nominalni uzori na koje se autori u intervjuima stalno pozivaju, a pre svih John Carpenter i George Romero, bili žestoki autsajderi i buntovnici u čijim su delima predstavnici autoriteta po pravilu karikirani i satirično obrađeni, dva Milana snimaju film u kome je predsednik države najčistiji i najmoralniji od svih. U prokazanoj tradiciji američkih prorežimskih filmova, eventualne spletke u vrhu delo su „mangupa u našim redovima“, dakle pojedinaca, koje će drug Predsednik, čim za njih dozna, da rasplete i izbriše. Znači: sistem je dobar, zli su samo pojedinci koji sebi procvrļaju put u njegov vrh.

Neki radikalni elementi u našoj kritici mogli bi *Zonu mrtvih* čak proglasiti „izdajničkim“ produktom, budući da se on otvoreno zalaže za Evro-Atlantske integracije (u jednom momentu, bez trunke ironije, NATO zvaničnici u vestima čestitaju srpskoj vojsci na kompetenciji!), rasnu jednakost (heroj je „Afro-Amerikanac“) i rodnu jednakost (jedan od glavnih likova je žena, policajka). Dok su bačuške Rusi pokazani u negativnom svetlu (kroz dijalog se eksplicitno tvrdi da je incident u Černobilu zapravo bio pokušaj zataškavanja zombi-naježde u tom kraju koja je okončana nuklearnim putem), nekadašnji CIA agent je glavni junak, pozitivac za koga niko ne pita šta je tražio u Beogradu. Štaviše, *Zona mrtvih* promovise Srbiju u kojoj svi, od omladine na žurkama, preko policajaca pa do samog Predsednika, govore na (lošem) engleskom. Tako imamo prividni paradoks, da je „prvi srpski zombi film“ zapravo čitav - *titlovan* na srpski (za onu manjinu koja još natuča jezik Svetskog Policajca).

Ipak, na stranu takve eventualne zamerke, gotovo je neshvatljivo izbegavanje scenarista da se bave temama koje su sami pokrenuli. Recimo, svuda u promo-materijalu se naglašava lokalitet Pančeva kao strašno važan za „ekološku“ dimenziju i angažman: a onda u filmu vidimo da su zombi nastali ne kao nusproizvod Petrohemije, nego glupog incidenta kada jedan jedini metak probuši cisternu sa nezgodnom materijom parkirano na jednom koloseku koji je mogao da bude i u Niškoj Banji s istovetnim posledicama, dakle, bez veze s Pančevom. Kasnije se ispostavi da su naši mangupi tu materiju proizveli još početkom 1980-ih, i onda je izvozili na strana ratišta, čime se nagoveštava aktuelno pitanje stvarnog srpskog izvoza oružja na tuđa zaraćena područja: međutim, u nabranju ratišta na kojima je domača zombovača korišćena kukavički se izbegavaju ona najlogičnija, iz najbližeg okruženja. Ili možda ono što je, prema ovom filmu, bilo dobro za Somaliju nije bilo upotrebljivo za Bosnu ili Kosovo? To pitanje ostaje da visi u vazduhu, jer autori nemaju smelosti da do kraja dovedu ono što su započeli. Ali zašto su onda uopšte započinjali?

Ko se boji zombija još: Prepoznajte predsednika

U zemlji u kojoj je prevlast kulta mrtvih tako očigledna i gde je ve-

ćina stanovništva već zombifikovana ekonomskom i političkom situacijom, napraviti film o zombijima, i ne upotrebiti, čak ni uzgred, nekakvu satiričnu žaoku (kako su to činili zombi-filmovi George A. Romera) krajnje je neozbiljno traćenje realnih resursa. Nesvesni subverzivnih žanrovskih potencijala horora, ili barem nezainteresovani za njih, dva Milana iz horora preuzimaju samo najpovršnije atrakcije i najotrcanije klišeje, počev od karikaturalno tipskih „likova“ pa do izlizanih „dramskih situacija“. Takvim pristupom još jednom pokazuju lice Srbije kao zemlje u debelom zaostatku za svetom, u kojoj se pravi velika halabuka oko toga što je neko u 2008-oj snimio jeftini omaž trećerazrednim niskobudžetskim filmovima kakvi su se pravili početkom 1980-ih, a koji su već po sebi bili razvodnjeni derivati žestokih i originalnih dela Romera i Carpentera. Da, to znači upravo to: *Zona mrtvih* je beslovesni omaž uzorima koji su već i sami bili eksploatatorske reciklaže, recimo „ekološki“ italijansko-filipinski hororčić kakav je *Zombi 3*.

Možda bi kukavičluk i nesposobnost da se bave sopstvenim zapletom i njegovim idejnim implikacijama bili bar donekle opravdani da su autori bar bili u stanju da postignu čistu adrenalinsku akciju u kojoj nema vremena ni mesta za „filozofiranje“ bilo koje vrste. Avaj, akcije ima vrlo malo, a uslikana je i režirana sa slabim osećajem za kadriranje, tajming i suspenz, te skoro potpuno upropašćena besomućnim poskakivanjem kamere kad god se pojave živi mrtvaci. Ovo je prava šteta jer sada gledaoci mogu da uživaju u dobrim maskama Miroslava Lakobrije samo preko fotografija na internetu, a ne i u samom filmu, gde se kamera tresu sve u šesnaest dok i najtvrdi u publici ne dobiju morskou bolest. Između tih nekoliko scena zemljotresne kamere nalaze se preduge „dramske“ scene koje služe kao savršeni povod za prvo sporadično, a onda sve glasnije smejanje publike u neverici šta gleda i sluša. Neplanirani smeh najgora je kletva bilo kog filma, a horora naročito; *Zona mrtvih* je najsmušnija upravo u trenucima u kojima to nije nameravala da bude. Čekajte samo da čujete tužnu životnu priču o tome kako je crni CIA agent (Ken Fori, „zvezda“ desetina ultra-jeftinih hororčića) izgubio ženu... koja je jednog dana tako išla... i okliznula se... i pala na šine... Ili da vidite nelagodno tragikomičnu scenu u kojoj Miki Krstović postaje zombi i mu-mla molbe da mu pucaju u glavu...

Zbog ovakvih, i niza drugih nenamerno smešnih scena, *Zona mrtvih* nije previše dosadna, iako je smeh koji izaziva prilično gorak, jer pre svega podseća na jednu veliku protraćenu šansu, ne samo da se potentna domača tema adekvatno realizuje, nego i da se na širem planu, distribucijom u inostranstvu, pokazuju realni potencijali ovdašnje žanrovske proizvodnje. Iako će ova koprodukcija sa Španijom i Italijom imati određenu distribuciju u tim zemljama, teško je zamisliti da će produkt ovako traljav čak i na elementarnom zanatskom i žanrovskom nivou nekoga tamo zainteresovati da još koji put pogleda srpski horor. U poređenju sa ovim, čak i horor tipa *Ljubav i drugi zločini* deluje polu-svarljivo.

Eto, dobili smo prvi srpski zombi film. Ostaje nam da se pitamo još koliko ćemo čekati do pojave prvog dobrog srpskog zombi filma, i da li će - nakon *Zone mrtvih* - tom eventualnom pokušaju iko ponovo dati šansu. Jer, koga je zombi-zmija ujela ■ ■ ■

Piše: Pavle Levi

KAPO IZ OMARSKE

Nisam gledao film *Sveti Georgije ubiva aždahu* - niti ću ga gledati. Deo ovog filma sniman je u Omarskoj, u okviru rudničkog kompleksa u kome se u vreme rata u Bosni i Hercegovini nalazio koncentracioni logor za ne-srpski živalj (jedan od nekoliko na teritoriji opštine Prijedor). U periodu od maja do avgusta 1992. godine kroz logor u Omarskoj prošlo je na hiljade, a živote je u njemu izgubilo više stotina ljudi. Tela velikog broja nastradalih još uvek nisu pronađena - pretpostavlja se da posmrtnih ostataka ima po rudarskim jamama i u neidentifikovanim primarnim i sekundarnim grobnicama diljem kompleksa. Reč je, dakle, o lokalitetu koji je služio kao jedan od instrumenata sistematskog terora kojim je uspostavljana Republika Srpska. A sada se RS pridružila državnim institucijama u Srbiji u finansiranju i pomoći pri realizaciji jednog od „najsкупljih srpskih filmova svih vremena.“

Osporavanje *Aždahe* vidim ne kao etički već pre svega kao politički čin. Zato ne gledati ovaj film nije kraj već tek početak priče. Njen puni smisao doći će do izražaja kroz jednu iscrpnu političko-filmsku diskusiju sa onima koji *Aždahu* takođe nisu gledali. Film, taj verovatno najznačajniji medij dvadesetog veka, suštinski je i neraskidivo vezan za političke procese i ideološka pitanja. I baš zbog toga, u ime ogromnih mogućnosti društvenog angažmana koje nudi filmska umetnost, u ime ljubavi prema „velikom ekranu“ i poštovanja prema instituciji bioskopa, potrebno je razmišljati i pisati o činjenici da je lokalitet na kome su se u najskorijoj prošlosti u ime „srpskih nacionalnih interesa“ dešavali organizovani masovni zločini jednostavno iskorišćen kao pogodan za snimanje jednog istorijskog etno-spektakla.

Veliki filmski kritičar i teoretičar Serž Danej, nekadašnji urednik francuskog časopisa *Cahiers du cinema* (Filmske sveske), ubedljivo je ukazao da razvoj filmske kulture, između ostalog, zavisi i od našeg razumevanja upravo toga da neke filmove ne treba gledati. Danejev centralni primer je film *Kapo* (1960) reditelja Đila Pontekorva (inače, nešto kasnije, autora izuzetnog anti-kolonijalnog filma *Bitka za Alžir*). Pišući o sebi kao o nepopravljivom filmofilu - nekome ko je u potpunosti živio za film i od filma; koga su neprestani odlasci u bioskop oformili („pitanje nije jednostavno koje ste filmove gledali odrastajući, već koji su filmovi gledali vas“) - Danej se osvrće na činjenicu da je *Kapoa*, film o koncentracionim logorima iz Drugog svetskog rata, svesno odlučio nikada da ne odgleda. Na tu ga je odluku navela kritika ovog filma koju je razvio jedan drugi kritičar i reditelj, Žak Rivet. Rivet je kritikovao Pontekorvovu neodgovornu upotrebu pokretne kamere koja telo logorašice koja umire na bodljikavoj žici nepromišljeno estetizuje i spektakularizuje.

Daneju je bilo dovoljno da pročita Rivetovu kritiku i da se sa njom momentalno identifikuje:

Među filmovima koje nisam gledao nalaze se ne samo Oktobar, Dan se budi i Bambi, već i opskurni Kapo. (...) Jesam li ja jedini koji nikad nije gledao ovaj film, a ipak ga nije zaboravio? Jer, ja Kapoa nisam gledao, ali sam ga i pored toga video. Video sam ga jer mi ga je neko pokazao - rečima. Ovaj film, čiji je naslov, poput lozinke, pratio čitav moj život u kinu, poznajem samo preko jednog kratkog teksta: prikaza koji je Žak Rivet napisao juna 1961. za Cahiers du cinema. ... U svom prikazu Rivet nije prepričavao film. On je jednostavno, u jednoj rečenici, opisao samo jedan kadar. Ta mi se rečenica urezala u pamćenje, a glasi ovako:

Obratite pažnju u *Kapou* na kadar u kome Riva izvršava samoubistvo bacivši se na električnu ogradu: čovek koji se u tom trenutku odlučio za vožnju kamere unapred, kako bi što bolje kadrirao mrtvo telo - pažljivo smeštajući podignutu ruku u čošak finalne kompozicije - taj je čovek vredan najdubljeg prezira. Jedan jednostavan pokret kamerom bio je, dakle, pokret koji je bilo neophodno izbeći. Pokret koji je - očigledno - spreman da učini samo nekakav gad. Čim sam pročitao ove reči, znao sam da je autor apsolutno u pravu. (...) Kao budući filmski kritičar, time sam stekao svoja prva ubeđenja. Zaista, tokom godina, „vožnja kamere u Kapu“ postala je moja pokretna dogma, aksiom o kome se ne diskutuje, tačka sa kojom se završava svaka debata. Nisam

hteo da imam ništa, baš ništa, ni sa kim koga odvratnost Kapoa nije momentalno uznemirila.

Samonametnutom zabranom na gledanje, Danej je udvostručio distancu koju je već Rivet uspostavio u odnosu na *Kapoa*. Time je još više osnažio otpor prema ovom filmu.

Postoji, međutim, jedna značajna razlika između *Kapoa* i *Aždahe* zbog koje ni gledaočeva politička intervencija - pokušaj da se, kako bi rekao Danej, „jednom filmu stane na put“ - ne može biti ista u ova dva slučaja. Danej se beskompromisno kritički odredio prema načinu na koji je *Kapo* pristupio i obradio tematiku koncentracionih logora. U slučaju *Aždahe*, pak, reč je o filmu, tačnije o činu snimanja, koji se ratnim dešavanjima u Omarskoj uopšte ne bavi već ih, upravo suprotno, potire, marginalizuje ili, u najmanju ruku, zaobilazi. Stoga, otkazivanje ljubavi bioskopu

cinema verite (film-istina) u cilju neophodnog nam, otvorenog suočavanja sa dešavanjima tokom ratnih devedesetih.

Potrebno je dokumentarnu formu postaviti na mesto filmske fikcije, na mesto kino-fantazmi kakva je ona u *Svetog Georgija*. Moglo bi se, recimo, poći od jednostavne a proverene paralelne strukture koju je francuski reditelj Alen Rene iskoristio u vlastitom prikazu koncentracionih logora u filmu *Noć i magla* (1955). Korisni istraživački orijentiri bili bi uspostavljeni kombinovanjem postojećih snimaka logora u Omarskoj (od kojih su neki obišli svet i među prvima ovekovečili projekat etničkog čišćenja u Bosni), sa dokumentarnom građom o „Snimanju Svetog Georgija“ u rudarskom kompleksu (iz danas veoma popularnog žanra, „The Making of...“). Filmskim jezikom, slikom, zvukom i montažom, tako bi se o jednom te istom mestu, mestu terora, progono-

Kratki rezovi

u slučaju *Aždahe* predstavlja neophodan ali tek prvi korak ka artikulaciji jedne angažovane kulturno-političke pozicije. Ta bi se pozicija temeljila na spoju kritičke teorije i kinematografske/video prakse; ispitivanje odnosa između logora i filma, stvarnosti i slike, neminovno bi dovelo do ideološke diskreditacije upravo onog tipa razuzdanog medijsko-proizvodnog procesa kakav je snimanje spektakularnih finalnih scena *Aždahe* u rudničkom kompleksu u Omarskoj.

Drugim rečima, nakon strateškog pražnjenja vidnog polja odlukom da se, u ime Filma, *Aždahe* ne gleda, morao bi uslediti *porvatak gledanju*. Ali, gledanju čega? Jednostavno, gledanju drugačijih filmova. A ovaj tekst zapravo je apel za obnovu tradicije

vorilo iz dve vremenske perspektive - perspektive devedesetih i perspektive kraja prve decenije 21. veka. Možda bi tada i Georgije uvideo da „ubiti aždahu“ zapravo znači krenuti u obračun sa kapoom iz logora u Omarskoj.

Umesto odjavne špice, Danej o filmu *Noć i magla*: *Jednom, dvaput, triput... gledao sam čuvene hrpe mrtvih tela, kose i zuba. (...) Kakvo čudnovato krštenje slikom: razumeti u jednom te istom trenutku da su logori bili stvarni, a da je film bio pošten. Razumeti da je film (jedino film?) u stanju da dopre do granica de-naturalizovane ljudskosti* ■

Mali oglasi

Ako vam zatreba 900.000 dolara, samo me protrljajte pešnicom.

Šifra **“Miladinova čarobna lampa”**

Parama oduzetim od kriminalaca plaćamo zločine nasilnika. Važno je da se kapital obrće!

Šifra **“Nomen est Homen”**

Uništavam romska naselja u rekordnom roku popularnom metodom “Gone with a wind”.

Šifra **“Đilas Tajfun”**

Skraćujem radnu nedelju na četiri dana usred ekonomske krize, hvatam ratne zločince i pretvaram vodu u vino.

Šifra **“Rasime, spasi me”**

U sklopu poreza na luksuz, udaramo namet na pamet, porez na perorez, taksu na profilaksu, naknadu na nadu, doprinose na penzose, danak na kačamak, putarinu na ležarinu, harač na bakrač, đumruk na sudžuk i dažbine na babine.

Šifra **“Kad se mora nije teško”**

Tražimo salu u kojoj mesta nisu numerisana.

Šifra **“Gde su srpske LDP stolice, tu su srpski radikali”**

Menjam *Vreme zmija* za živu zvečarku.

Šifra **“Manje zlo”**

Večernje novosti organizuju kurs kreativnog pisanja za decu svih uzrasta u cilju razvijanja srpske udvoričke pismenosti.

Šifra **“Predsedniku ima ko da piše”**

Naričem za otežim Kosovom diljem sveta za skromnu ministarsku platu (Metohija gratis).

Šifra **“Prorok Jeremija”**

Uterivač dugova sa dugogodišnjim iskustvom i poznavanjem rada na pajseru traži adekvatan posao u Ministarstvu finansija.

Šifra **“Poreznik brze ruke”**

Javno preduzeće “Infostan” organizuje nagradnu igru za 199.000 Beograđana pod nazivom “Dodeš mi”. U drugi krug prolaze svi učesnici koji plate račun za ono što nisu potrošili, a pobednik je onaj ko plati i ono što mu iz “Infostana” nisu tražili.

Šifra **“Prodavanje cigle”**

U cilju približavanja Evropske unije našim građanima, Vlada Srbije organizuje besplatni obilazak švedskog stola za najsiromašnije slojeve stanovništva.

Šifra **“Pogled u budućnost”**

Građani Srbije hitno traže stavljanje na belu šengensku listu!

Šifra **“Navukli smo se na belo”**

BETONJERKA
POLUMESECA

Čim je SEKA stigla u Srbiju, shvatili smo da se nepotizam ne isplati.

Tomislav Marković

VREME SMRTI I RAZONODE

lirika utoke

Piše: Predrag Lucić

PRVI PUT S NATO-OM NA JUTRENJE

(pozdravno pisamce Ive Sanadera iz Natolanda Borisu Tadiću u Beograd)

Jutro je svanulo svježe,
Rosulja tratinu pokri,
Bodyguard iz kućne veže
Skoknuo u grm da mokri.

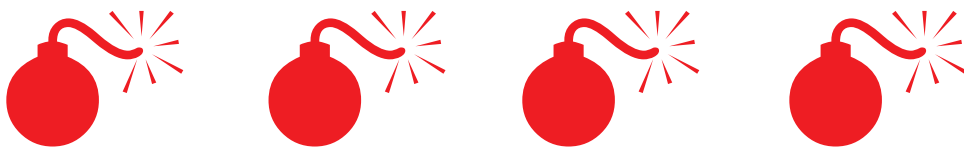
Drozdovi borbene poju,
Krtica umiva oči,
Klizi sve kao po loju,
Bodyguard toči li, toči.

Budi se priroda snena,
Pravda se ispunja viša,
Došla su nova vremena,
Bodyguard slobodno piša.

Grlica s grma pokisla
Prhnula, zatrešala lisje,
Hrvatski barjak sred Bruxellesa,
Bodyguard Manneken Pis je.

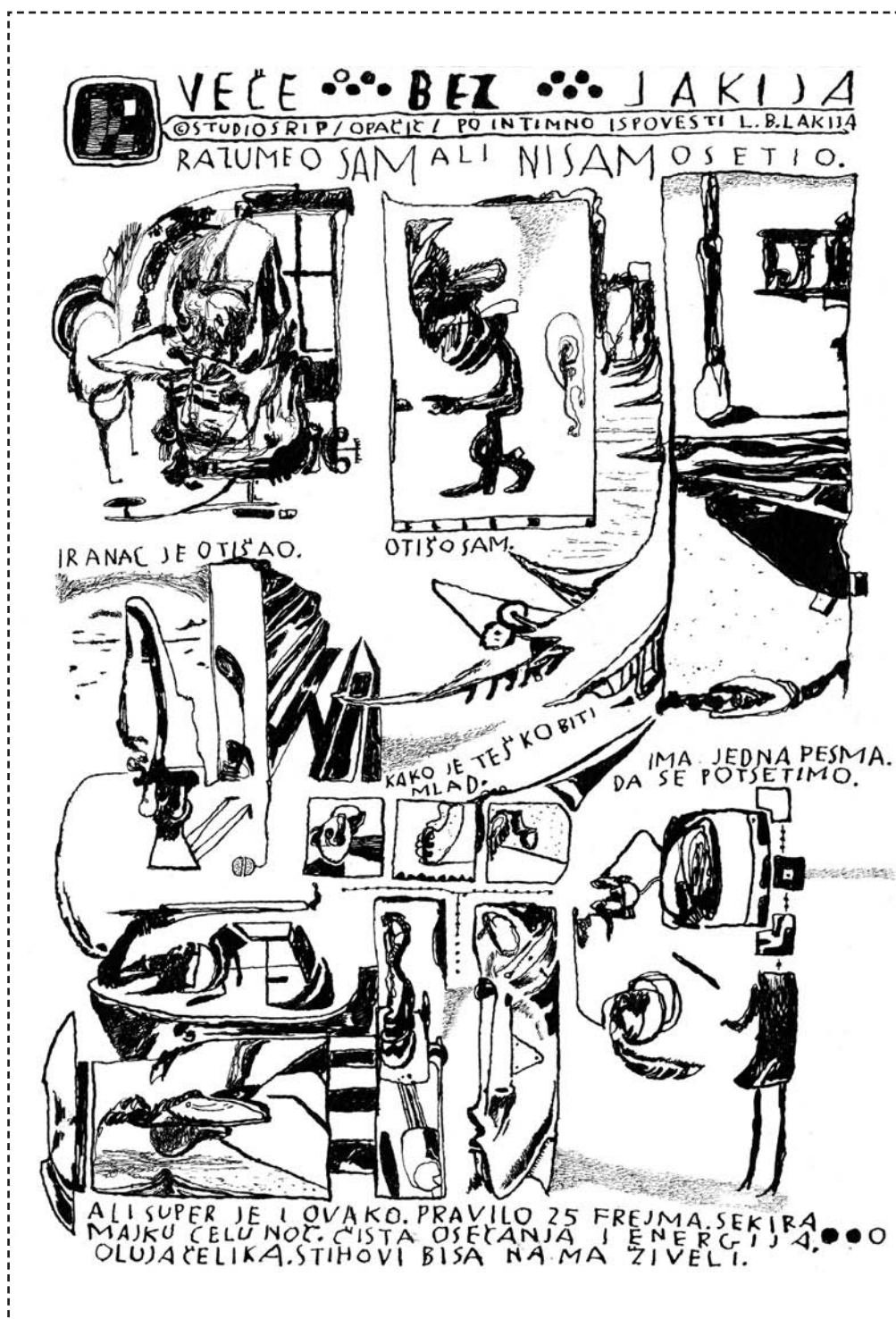
Ptičice hrle u kavez,
Slobode nema da nema,
Ušli smo u NATO-savez,
Bodyguard alatku sprema.

Bodyguard na pola kapka
Zgleda se po toj divoti,
Radostan po lokvi šljapka,
Šestoj se raduje floti ■

BLOK BR. V

Processor Opačić: Veče bez Jakija

SUPERMIK U EPIZODI:

IZLAZAK IZ KRIZE

Fotomontaža: Recycle Bin Laden

BULEVAR ZVEZDA

Piše: Redakcija **Betona**

SMILJANIĆ, RADOMIR

SMILJANIĆ, Radomir (Jagodina, 1934), pisac, osnivač paramilitarnih organizacija, aktivista srpskog nacionalističkog pokreta. "Id" UKS-a. Jedno vreme gusar na Dunavu. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Sedamdesetih godina važio je za pisca *apartnog* senzibiliteta, što je i Jovan Deretić naveo u svojoj *Istoriji srpske književnosti*, ističući Smiljanićevu "hegelijansku" trilogiju (*Neko je oklevetao Hegela*, 1973; *U Andima Hegelovo telo*, 1975; *Bekstvo na Helgoland*, 1977). Međutim, pored toposa filozofa samozvanca i koketovanja sa *crnotalasnim* kafanskim temama (*Ubistvo u kafani Dardaneli*, 1980), Smiljanić je, ipak, najviše sluha pokazao za "disidentske" glasove sa Dedinja. Osamdesetih godina se priključio aktivnom nacionalističkom bloku. Ono što je čuo u konspirativnim razgovorima Čosićevog političkog krila, Smiljanić je sprovodio u delo. Pokrenuo je čitav niz opskurnih organizacija, koje nisu bile lišene lukrativnog osećaja. Na početku svoje decenijske manije, osnovao je tobože nezavisnu Zajednicu pisaca (Zapis). Tokom osamdesetih godina, svakako pod Čosićevim uticajem, odustao je od pozicije germanofila i postao rusofil, ali dok je u nemačkoj fazi nekada pominjao poznanstvo (verovatnije, slučajni susret) sa Hajnrihom Belom, od Rusa je najpre zavoleo Vladimira Žirinovskog i njegovu "kagebeovsku literaturu" (*Veliki skok na Jug*). Bio je jedan od članova delegacije za doček Žirinovskog, koji je tom prilikom trebalo da Srbima donese "moćno rusko tajno eliptonsko oružje, od kojeg će srpskim neprijateljima udariti krv na nos i na usta". Od Nemaca, Smiljaniću je najdraži ostao Hitler i njemu je od 1990. naovamo posvetio najviše svoje stvaralačke energije. Preveo je i priredio knjigu *Enciklopedija demonije: Mein Kampf Adolfa Hitlera danas* (1990) kao i samu knjigu *Main Kapmf* (2004), koju je uzgred i dopisao. Međutim, najslavnija epizoda iz života Radomira Smiljanića svakako će ostati njegovo gusarenje (pod pokroviteljstvom države). Naime, u vreme sankcija, pošto je sa Milićem od Mačve, Enrikom Josifom, Jovicom Vlahovićem i episkopom Filaretom osnovao opskurno udruženje "Bela ruža" (varijacije su "Nova Vizantija", "Pravoslavna sloga"), Smiljanić je krenuo da presreće rečne brodove i da po principu "tona za tonu" uzima reket, pravdajući to kršenjem Rezolucije 820, koja je naime tim brodovima zabranjivala prevoz komercijalne robe. Tako je Smiljanić iskoristio sankcije za lično bogaćenje i pogoršavanje odnosa Srbije sa svetom. Mađarski brod "Egert" nije želeo da pristane na takve ucene, pa su Smiljanićevi gusari odlučili da ga zadrže u tom delu Dunava "do prvih lastavica". Kao veliki poštovalac Radovana Karadžića, Smiljanić često citira njegovo "ne" svetu, koje možda najbolje sažima ludilo devedesetih (što se i proteklog 24. marta moglo čuti sa tribine Kolarčevog univerziteta na promociji *Vremena zmija*): "Niko nije uz nas Srbe, ali sa nama je Bog! Mi, dakle, nismo sami, naša mišica ima najviše moguće produhovljenje!" Smiljanićeva nacionalistička retorika ima dve ključne komponente: ksenofobični fon i merkantilne trope. Tako je 1999. u izdanju Narodne knjige, objavio roman sa omiljenom ključnom reči Mire Marković u naslovu *Post skriptum: target*, koji je tada u delovima izlazio i na stranicama *Politike*, kao vid specijalnog rata protiv morskog Zapada. Smiljanić je 2001. osnovao Akademiju "Ivo Andrić" sa zaista širokim programom, od implementiranja putinizma kod nas do borbe protiv Gintera Grasa, Miroslava Lajčaka i slovenačkog trgovinskog lanca "Merkator", o čemu je najavio poseban roman. Takođe, Smiljanić je osnivač organizacije "Putinovim putem" u čije ime je samom sebi dodelio nagradu. Sebe vidi kao prethodnicu i branik Ruske Federacije na Balkanu. Nedavno mu je izašla knjiga *Pad nacizma*. Kao i ostatak UKS-a, čeka nacionalnu penziju ■